

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Саса С.В. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про забезпечення функціонування української мови як державної“

Конституційний Суд України (далі – Суд) 14 липня 2021 року ухвалив Рішення № 1-р/2021 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про забезпечення функціонування української мови як державної“ (далі – Рішення).

Суд визнав таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), Закон України „Про забезпечення функціонування української мови як державної“ від 25 квітня 2019 року № 2704–VIII зі змінами (далі – Закон).

Загалом погоджуюсь із позицією Суду щодо конституційності Закону. Однак вважаю за необхідне звернути увагу на окремі аспекти Рішення, а тому на підставі статті 93 Закону України „Про Конституційний Суд України“ викладаю окрему думку стосовно Рішення.

1. Відповідно до статті 8 Закону України „Про Конституційний Суд України“, яка визначає межі повноважень Суду, Суд розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) чинних актів (їх окремих положень) (частина перша).

Суд у Рішенні визнав таким, що відповідає Конституції України, Закон у цілому, проте не врахував, що окремі його положення на момент ухвалення Рішення не набрали чинності, а тому не могли бути предметом конституційного контролю у цьому конституційному провадженні.

Згідно з пунктом 1 розділу IX „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону:

– частини друга, третя статті 7, частини друга, третя статті 10, частини друга – шоста, восьма статті 23, стаття 26, підпункти 8, 13, 14, 19, 20, 21, 25, абзаци п’ятий – дев’ятий підпункту 28, підпункти 29, 32, 33, підпункт „а“ підпункту 34, підпункти 36, 37, 40, 41, 42, 43, 44 пункту 7 розділу IX „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону **набрали чинності з 16 липня 2021 року;**

– частини друга, шоста статті 27, підпункт 1 пункту 7 розділу IX „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону **набирають чинності з 16 липня 2022 року;**

– підпункт 24 пункту 7 розділу IX „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону **набирає чинності з 16 липня 2024 року;**

– частина третя статті 21 Закону **набирає чинності з 1 січня 2030 року.**

З огляду на наведене Суд мав би закрити конституційне провадження у справі в частині перевірки на відповідність Конституції України зазначених положень Закону на підставі частини четвертої статті 63 Закону України „Про Конституційний Суд України“, згідно з якою Велика палата Суду закриває конституційне провадження у справі, якщо під час пленарного засідання будуть виявлені підстави для відмови у відкритті конституційного провадження, передбачені статтею 62 цього закону. Однією з підстав для відмови у відкритті конституційного провадження у справі є неналежність до повноважень Суду питань, порушених у конституційному поданні (пункт 2 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“), до яких, зокрема, належить питання відповідності Конституції України положень актів, які не набрали чинності.

Суд неодноразово висловлював юридичну позицію, що згідно зі статтею 150 Основного Закону України юрисдикція Суду поширюється на чинні нормативно-правові акти (їх окремі положення), а тому відмовляв у відкритті

провадження у справі і у випадку, якщо оспорювані положення ще не набрали чинності (Ухвала від 21 травня 2015 року № 21-у/2015).

2. У Рішенні Суд зазначив, що „знання української мови є умовою **набуття** громадянства України“. Проте це твердження є некоректним, адже громадянство набувається, зокрема, за народженням, внаслідок усиновлення, встановлення над дитиною опіки чи піклування, влаштування дитини в дитячий заклад чи заклад охорони здоров'я, в дитячий будинок сімейного типу чи прийомну сім'ю або передачі на виховання в сім'ю патронатного вихователя та в інших випадках, в яких вимога знання української мови є юридично необґрунтованою.

3. На моє переконання, роль держави у забезпеченні функціонування української мови в Україні беззаперечно є важливою, але кожна сім'я, яка спілкується українською мовою і передає її з покоління в покоління, відіграє не менше значення у збереженні і розвитку української мови. Ті, хто зараз захищає кордони нашої держави, віддають за неї життя незалежно від того, якою мовою вони спілкуються, захищають Україну і українську мову як державну, а також можливість вільно спілкуватися нею у своїй державі. Держава має запроваджувати механізми, які б стимулювали розвиток української мови, заохочували громадян до її вивчення та користування нею. При цьому в неопублічній сфері громадяни не повинні бути обмежені у можливості спілкуватися рідною або зручною для них мовою. Заборони та примушування в такій політизованій до краю сфері, як мова, є неприпустимими і навіть небезпечними для досягнення мети консолідації суспільства перед зовнішньою загрозою.

4. Суд у Рішенні висвітлив чимало історичних аспектів, які вплинули на функціонування української мови. Однак у Рішенні не знайшли свого

відображення важливі події і рішення недавніх періодів, які створювали загрозу для незалежності України і, зокрема, для функціонування української мови як державної.

Ратифікація Верховною Радою України Угоди між Україною та Російською Федерацією з питань перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України (Харківські угоди) 27 квітня 2010 року сприяла узурпації влади В. Януковичем, стала однією з причин втрати суверенітету України над територією Автономної Республіки Крим, окремих районів Донецької та Луганської областей і як наслідок – унеможливила функціонування на цих територіях української мови як державної. Саме з ратифікацією Харківських угод Рада національної безпеки і оборони України пов'язує можливість військового вторгнення, анексії Автономної Республіки Крим та тимчасової окупації окремих районів Донецької і Луганської областей.

У період 2010–2014 років під час узурпації влади Віктором Януковичем, яка призвела до підриву основ національної безпеки і оборони України, порушення прав і свобод людини, була загроза й для функціонування української мови.

Нищівного удару по статусу української мови як державної завдав Закон України „Про засади державної мовної політики“ від 3 липня 2012 року № 5029–VI зі змінами (далі – Закон № 5029), який Суд Рішенням від 28 лютого 2018 року № 2-р/2018 визнав неконституційним з підстав порушення процедури його ухвалення. Під час розгляду справи Суд не аналізував зміст положень Закону № 5029 та не надавав оцінки наслідкам його застосування. Однак Закон № 5029 діяв майже шість років і передбачав можливість запровадження регіональних мов на місцевому рівні, що безумовно не сприяло утвердженню і захисту української мови як державної, а, навпаки, сприяло її витісненню. Закон № 5029 встановлював, що за умови, якщо кількість осіб – носіїв регіональної мови, що проживають на території адміністративної одиниці,

становить 10 і більше % чисельності її населення, місцева влада запроваджує регіональну мову на даній території.

Вважаю, що зазначені обставини мали бути висвітлені в Рішенні, адже вони мають безпосереднє значення для розуміння проблеми захисту української мови як державної.

Водночас в Рішенні не слід було цитувати витяги зі статті Голови Конституційного Суду Російської Федерації, адже стаття в газеті не має жодного офіційного статусу і значення, а, виклавши її уривки у Рішенні, Суд увіковічнив особисті роздуми Голови Конституційного Суду держави-агресора.

Суддя
Конституційного Суду України

С. В. САС